

технологія змагального процесу і одночасно формується правова ідеологія, в центрі якої права і свободи людини [1, с. 13].

Прихильники суду присяжних, зокрема, тієї його моделі, що була передбачена Судовими статутами, обґрунтовано вказують, що суд присяжних – це не «народне правосуддя», а особлива конструкція процесу за участю народного елемента, з поділом компетенції між професійними суддями і непрофесійними суддями, які беруть участь, за термінологією юристів минулого століття, у сукупній діяльності по здійсненню правосуддя і є елементами певної цілісності [1, с. 16].

Незважаючи на неоднозначні оцінки суду присяжних (які були в той час і які лунають в сучасних умовах), функціонування його у тій моделі, що була передбачена Статутами, мало, уявляється, однозначні переваги щодо забезпечення змагальності сторін, незалежності та безсторонності суду, формування мистецтва відстоювання власної позиції сторонами судового процесу, спонукання їх до процесуальної активності, зокрема, при дослідженні доказів, і створення належних умов для прийняття законного і справедливого судового рішення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Джаншиев Г.А. Основы судебной реформы: Сборник статей. – М.: Статут, РАП. – 2004, 316 с.
2. Люблинский П.И. Суд и права личности // Суд и права личности: Сборник статей. – М.: Статут, 2005. – 335 с.

Стеценко Ніна Сергіївна

*асистент кафедри історії держави і права
України і зарубіжних країн НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ПРАЦІ «ВЫСОЧАЙШЕ УЧРЕЖДЕННОЙ КОМИССИИ ДЛЯ ПЕРЕСМОТРА ЗАКОНОПОЛОЖЕНИЙ ПО СУДЕБНОЙ ЧАСТИ» ЯК ВАЖЛИВЕ ДЖЕРЕЛО ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНСТИТУТ СУДОВИХ ПРИСТАВІВ ЗА СУДОВОЮ РЕФОРМОЮ 1864 р.

Судова реформа, яка відбулася в Російській імперії у 1864 р., запровадила низку нових правових інститутів. Серед них - інститут судових приставів, побудований на кращих західноєвропейських традиціях, який за тридцятирічний період свого функціонування поруч із значними досягненнями мав і певні недоліки. Також нові умови суспільного розвитку вимагали змін як до існуючої системи судоустрою, судочинства в цілому, так і до інституту судових приставів зокрема.

З цією метою 7 квітня 1894 р. на основі доповіді Міністра юстиції М. В. Муравйова, та «Височайшого повеління» імператора Олександра III при Міністерстві юстиції була утворена особлива комісія, яка увійшла в історію під назвою «Высочайше учрежденная Комиссия для пересмотра законоположений по судебной части» (далі - Комісія) [1, с. I]. На неї поклалися наступні завдання: проаналізувати отриманий досвід застосування діючого судового законодавства та виробити програму для кращого пристосування діяльності усіх ланок судів та пов'язаних з

ними правових інститутів до нових основ державного устрою і до дійсних інтересів правосуддя.

До складу Комісії увійшли видатні юристи, науковці, посадові особи судових установ. Деякі з них і до утворення Комісії спрямовували свою теоретичну та практичну діяльність на удосконалення організації та функціонування інституту судових приставів, як то: сенатор А. Ф. Коні, сенатор О. Л. Боровиковський, дійсний статський радник І.Г. Щегловітов, таємний радник І.Я. Фойницький, дійсний статський радник А.Ф. Поворинський, професор Імператорського Харківського університету, статський радник В.П. Даневський, почесний мировий суддя К.Н. Аненков (розділ про охоронне судочинство), статський радник Л.В. Барсов (розділ про виконання судових рішень), дійсний статський радник В.Л. Ісаченко (розділ про виконання судових рішень) та інші [1, с.ІІ-Х].

На початку своєї роботи Комісія признала за необхідне зібрати і систематизувати якомога більше матеріалу для висвітлення питань, належних до обговорення. З цією метою було складено 12 томів «Підготовчих матеріалів», серед них IV том - про перегляд постанов про виконання судових рішень, а також: систематичний покажчик вітчизняної літератури по судоустрою і судочинству, відгуки судових установ і місцевих діячів про сучасний стан судової частини, ревізійні звіти. Вилучений із отриманих ревізійних звітів об'ємний матеріал було розподілено на три групи: перший - дані про сучасний стан судової системи; другий - попередні зауваги щодо бажаних змін в судовому законодавстві; третій - систематичні дані про особовий склад і діловодство судових установ. Необхідно наголосити, що високий авторитет членів Комісії та доступ до різноманітних інформаційних ресурсів викликав беззаперечну довіру до вказаних матеріалів [1, с.ХІХ-ХХІ].

Аналізуючи діяльність інституту судових приставів члени Комісії розуміли значущість цієї посади і наголошували, що авторитет судової влади не вичерпується винесенням законних та обґрунтованих рішень, а важливим показником є результативність своєчасного, неупередженого виконання судових рішень. Встановивши об'єктивну картину стану інституту судових приставів Комісією першочергово було розглянуто питання про піднесення авторитету посади судового пристава. В пояснювальній записці до нової редакції Статуту цивільного судочинства зверталася увага на те, що при впровадженні у 1864 році інституту судових приставів першочергово передбачалось створити спеціальний орган тільки для виконання судових рішень. Також, до обов'язків вказаної посади було віднесено і підтримання порядку у судовому засіданні, доставлення паперів і повісток сторонам судового процесу, виконання доручень голови суду, що не мало нічого спільного з основним призначенням судових приставів. Ця сторона їх діяльності відзначалася характером переважно фізичної праці або особистих послуг та з досить незначними вимогами щодо освітнього цензу надзвичайно принизило значення судових приставів в очах інших представників судової влади. Унаслідок цього, у суспільстві склалося хибне уявлення, само по собі неправильне, про несумісність посади судового пристава з гідністю розвинутої та освіченої людини [2, с.240-241]. У ряді такого роду заходів на перше місце повинно бути поставлено зосередження діяльності судових приставів виключно на виконанні судових рішень і цілковите звільнення їх від усіх інших обов'язків другорядного характеру. Члени Комісії одногосно визнали, що з

зосередження діяльності судових приставів на виконанні судових рішень і покладення обов'язків з чергування в судових засіданнях, доставлення повісток на судових розсильних втрачаються усі підстави до збереження судових приставів при судових палатах і касаційних департаментах. Внаслідок цього, в проекті Статуту цивільного судочинства (ст. 132) вказувалося, що судові пристави залишаються тільки при окружних судах [2, с.240-245].

З огляду на вищенаведене, як вважали члени Комісії, надається можливість підняти загальний рівень особового складу судових приставів і шляхом встановлення для претендентів на цю посаду належного освітнього цензу. Як свідчать матеріали ревізійних звітів з 1891-1895 рр. чисельність судових приставів по Харківському судовому округу становила: з вищою освітою - 1, з середньою - 15, з нижчою або «домашньою» - 106; по Одеському судовому округу: з вищою освітою - 2, з середньою - 9, з нижчою або «домашньою» - 56; по Київському судовому округу: з вищою освітою - 1, з середньою - 8, з нижчою або «домашньою» - 55 [3, с.24-27, 30-31]. Більшість членів комісії не заперечували заміщення посад судових приставів виключно лише із числа осіб з вищою юридичною освітою, тобто таких, яким відкрита можливість подальшого посадового підвищення по судовому відомству. Але деякі з членів Комісії висловили побоювання щодо недостатньої чисельності в провінції людей не тільки з університетською, але й гімназичною освітою, які бажали отримати призначення на посаду судового пристава. Було запропоновано ввести в закон для осіб, що бажать одержати посаду судового пристава, вимоги цензу, принаймні середньої освіти та належне випробування в особливій комісії.

Не менш важливе питання, яке було розглянуто Комісією - питання грошової застави. Грошова застава, яку вносив судовий пристав на випадок збитків від неправильних дій визначалась у розмірі 600 рублів. Між тим, суми, які проходили через руки судових приставів були значно більшими. Тому зазначена застава, навіть і у випадку збільшення її розмірів, не може слугувати достатнім забезпеченням для приватних осіб проти розтрат і привласнення належного їм майна судовими приставами [2, с.246-247]. На користь скасування інституту застави вказують і матеріали, поміщені в ревізійних звітах: кількість випадків присудження і стягнення із застави судових приставів за 1892-1894 рр. по Київському судовому округу становили 3, по Одеському - 0, по Харківському - 3 [3, с.24-27, 30-31]. Як показала практика, вимоги про надання застави виявлялися для більшості осіб, які клопоталися про призначення на посаду судового пристава, настільки обтяжливими, що дуже часто ускладнювало заміщення нових вакансій кандидатами цілком придатними за своїми моральними і службовими якостями. Більшість членів Комісія вважало, що правило про грошову заставу втрачало будь-які підстави для існування і повинно бути скасованим.

На часі в Україні спостерігається період бурхливої трансформації правових засад суспільного життя, який логічно супроводжується інтенсивним пошуком нових орієнтирів. Таким орієнтиром повинен стати безцінний досвід роботи Комісії для перегляду законоположень по судовій частині 1894 р. у процесі удосконалення законодавства, яке регулює організацію та діяльність Виконавчої служби України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Высочайше Учрежденная Коммисия для пересмотра законоположений по судебной части. Объяснительная записка к проекту новой редакции Учреждения Судебных

- Установлений. Т. I Часть I-я. Введение. Главные основания предполагаемого устройства. С.-Петербург.: Сенатская типография, 1900. 93 с.
2. Высочайше Учрежденная Коммисия для пересмотра законоположений по судебной части. Объяснительная записка к проекту новой редакции Учреждения Судебных Установлений. Т. II Часть II-я. Общие вопросы судоустройства (Главы I-XVI). С.-Петербург.: Сенатская типография, 1900. 170 с.
3. Высочайше Учрежденная Коммисия для пересмотра законоположений по судебной части. Труды. Т.IV Свод Статистических Данных. С.-Петербург.: Типография Правительства Сената, 1897. 558 с.

***Турчина Марія Олегівна**
аспірантка кафедри історії держави і права
України і зарубіжних країн НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ДО ПИТАННЯ ВПЛИВУ СУДОВОЇ РЕФОРМИ 1864 р. НА РОЗВИТОК СУДОВОЇ МЕДИЦИНИ

Судова реформа 1864 р, введення гласного судочинства вплинули на розвиток судової медицини в Росії. Статут кримінального судочинства визначав права і обов'язки судових лікарів і необхідність залучення їх в потрібних випадках.

Судова реформа істотно змінила процес судочинства в Росії і зробила вплив на подальший розвиток судових експертиз. Вона регламентувала процес попереднього розслідування, отримання та фіксації доказів, зумовила необхідність більш широкого використання наукових пізнань при розгляді кримінальних та цивільних справ. Статут кримінального судочинства наступним чином визначав становище експертизи. Відповідно до ст.ст. 112 і 325 експерти повинні запрошуватися в тих випадках, коли для "точного розуміння в справі обставин, що зустрічаються у справі, необхідні спеціальні відомості або досвідченість у науці, мистецтві, ремеслі, промислі або якому-небудь занятті" [1, с. 96-97.]. В ст. 326 вказувалося, що в якості експертів могли запрошуватися "лікарі, фармацевти, професори, вчителі, техніки, художники, ремісники, скарбники та особи, тривалими заняттями по будь-якій службі придбали особливу досвідченість" [1, с. 96-97.].

Уже тоді були сформульовані основні вимоги до експертів - незацікавленість в результаті справи, об'єктивність думок і суджень, можливість прояву ініціативи при проведенні дослідження в цілях "розкриття ознак, що можуть призвести до відкриття істини". Висновки експертів повинні були перевірятися і оцінюватися судом.

За законодавством дореформеного періоду висновок лікаря було обов'язковим для суду, а роль лікаря обмежувалася дачею письмового висновку щодо поставлених перед судом питань. Судова реформа 1864 р ввела нову систему оцінки доказів, за якою вони оцінювалися виходячи з внутрішнього переконання суддів. Експертиза, як доказ, що не була виділена і оцінювалася поряд з іншими даними.

В Статуті кримінального судочинства були чітко розмежовані права, обов'язки і відповідальність повітових і городових лікарів, судово-медичні обов'язки яких входили в службові функції, і «обізнаних осіб» - цивільних, військових і вільнопрактикуючих лікарів, епізодично притягувалися до проведення судово-медичної експертизи. Для огляду та огляду мертвих тіл, оцінки різного роду пошкоджень та стану здоров'я потерпілого повинні були запрошуватися повітові,